

Літературне читання. І комбінація І варіант

Прочитай текст мовчки.

Чаювання з маргаритками

Був собі маленький чайничок для заварного чаю. На одному його боці був намальований маленький зелений листочок. І все. Більше ніяких прикрас не подарував йому художник. Але чайничок не сумував. Вірою і правдою служив господині будинку – заварював смачний і духмяний чай. Спочатку. А потім з'явилися в господині діти, онуки. Така велика сім'я стала! Маленький чайничок ніяк не міг на всіх запастися золотистим чаєм. І тоді старенька вимила чайничок, поставила на кухонну полицю і купила...

Господиня купила новий чудовий великий заварний чайник. Він був яскраво-червоний, весь у золотих гілочках. А на одній гілочці сидів незвичайно яскравий і важливий, імовірно, заморський птах. Оселився новий чайник на полиці старовинного буфету. Там жив й інший посуд для чаю. Були тут красиві чашки з блюдцями, висока кришталева ваза для варення. І ще – аж прабабусина! – срібна сухарниця, прикрашена різними гілочками та квітами. Дуже скоро новий чайник з усіма познайомився і навіть заприятелював.

А про старий маленький чайничок усі забули. Навіть господиня.

Аж ось одного літнього дня хтось приніс у будинок квіти. Дуже ніжні маргаритки на коротеньких світло-зелених стеблинках. І захвилювалися всі в домі, і зашуміли: «Води!»

– От лихо, немає підходящої вазочки для чарівних маргариток, – господиня розхвилювалася і тут побачила старий заварний чайничок. – Звісно, не буває вазочок з носиками. Але чайничок низенький, і колір білий підходить.

Увечері вся сім'я зібралася за великим столом пити чай. На столі були вазочка з полуничним варенням і старовинна сухарниця з розсипчастим печивом. Стояв тут і заварний чайник із заморським птахом. А в центрі столу господиня поставила маленький чайничок з маргаритками.

– Яка зухвалість! – забриніла вазочка.

– Такий маленький, неошатний предмет, – суворо сказала сухарниця, – а вважає, що гідний квітів.

Червоний заварний чайник нічого не сказав, тільки пихнув. Заморська птиця згорда глянула на чайничок і теж промовчала.

Здивувався і засмутився маленький чайничок! Гірко стало йому так, що квіти в ньому... зів'яли. Так буває. Якщо тобі погано, обов'язково погано комусь поруч... Але чайник цього не знав. Він вирішив, що дуже поганий, квітам не може бути в ньому добре.

Цілий рік маленький чайничок сумував на своїй полиці.

За рік у будинок знову принесли маргаритки. Знову господиня поставила квіти в старий маленький чайничок. Маргаритки прикрасили стіл надзвичайно!

Чайничок зрозумів: він необхідний цим маргариткам. Радість маленького чайничка росла, росла. Стала такою великою, що й маргариткам вистачило. І вони... не в'януть досі. Уже майже рік...

За Н. Абрамцевою

Завдання до тексту

1. Знайди в тексті всі слова і словосполучення, які автор використовує для опису чайничка. Обведи їх.
2. Підкресли речення, яке розповідає, як служив чайничок господині.
3. Запиши, чому господиня вирішила замінити чайничок.
4. Знайди в тексті відповідь на запитання: чому господиня обрала маленький чайничок для маргариток. Запиши її.
5. Знайди частинку тексту, яка розповідає про те, як інший посуд сприйняв появу маленького чайничка з маргаритками. Придумай і запиши словосполучення – назву цієї частини для плану тексту.
6. Як автор у тексті пояснює читачам, чому маргаритки в чайничку зів'яли? Випиши пояснення.
7. Придумай і запиши кінцівку тексту (1–2 речення), яка б, на твій погляд, висловлювала головну думку цього твору.

Творче завдання

Напиши, як у вашій сім'ї використовують старі речі (4–5 речень).

II варіант

Прочитай текст мовчки.

Поговорили

Жила собі блакитна парасолька. Блакитна-блакитна. Навіть у найгіршу погоду вона здавалася яскравою й веселою. Та й не знала вона іншої погоди. Парасолька дуже любила свою роботу парасольки. Яким би сильним не був дощ, жодній крапельці не вдавалося впасти на господарку. Парасолька цього не допускала. Повернувшись додому, вона любила посушитися, погрітися біля батареї. А потім її закривали, ховали в шовковий чохол, і вона спала до наступного дощу.

Одного разу, коли парасолька сушилася, до неї підійшла кішка. Вона довго дивилася на мокру парасольку, а потім сказала:

– Дивний у тебе смак. Гуляти під дощем... Кожен знає, що немає нічого кращого за сонце.

– Я не просто гуляю, – парасолька погойдувалася на своїх розчепіrenих* спицях. – Я проводжаю господиню. Я не боюся дощу. А ось це... Як ти сказала? Сонце, чи що? Хто це? Я його не знаю.

– Як?! – кішка широко розкрила зелені з жовтими цяточками очі. – Як?! Ти не знаєш сонця?

Кішка мало не задихнулася.

– Ні, – спокійно відповіла парасолька, – ніколи не зустрічалися.

– Та ти що! – кішка витягнула шию, повела хвостом. Вона ледь із себе не вилізла. – Ти що! Ти куди дивишся, коли гуляєш?!

– Ну... – анітрохи не соромлячись, заходилася пояснювати парасолька. – Іноді в небо дивлюся, іноді в калюжі своє відображення розглядаю.

– От! – зраділа кішка. – От, от! Дивишся в небо. А в небі, блакитному-блакитному...

– Стривай, – перебила її парасолька, – з чого ти взяла, що небо блакитне? Небо сіре.

І оскільки кішка зовсім оніміла від розгубленості, продовжувала:

– Ну, так. Сіре. Зовсім як ти.

– Ти?.. – зашипіла кішка. – Що таке?!

Вона аж закашлялася від обурення:

– Що ти таке говориш?! Блакитне воно! Блакитне! Як ти...

Обидва помовчали. Міркували про щось. Потім кішка зітхнула і спробувала почати спочатку.

– Так от, – лагідно заговорила вона, – у небі живе сонце. Воно знаєш яке?! Воно... Воно таке... Воно... Ну... Світить!

Кішка нахилила голову набік. Вона не була впевнена, що пояснила зрозуміло. Але, здається, помилилась. Парасолька все зрозуміла. Як могла.

– Ясно, – кивнула вона, – тепер я все зрозуміла. Тільки ти говориш неправильно. Це називається не сонце, це називається ліхтар. А точніше, ліхтарі. Їх багато.

Парасолька сказала це просто і впевнено. Тож кішка змогла тільки пошепки ойкнути і, задкуючи, піти. «Дивна вона, – подумала парасолька, – так усе переплутати...»

А кішка сиділа на своєму килимку і намагалася хоч що-небудь зрозуміти. Можливо, і зрозуміла.

За Н. Абрамцевою

* Розчепірених – розіп'ятих, розставлених.

Завдання до тексту

1. Напиши, хто є головними персонажами твору «Поговорили».
2. Знайди й обведи в тексті всі прикметники, які використовує автор для опису парасольки.
3. Випиши з тексту речення, які розповідають про ставлення парасольки до своєї роботи.
4. Що зробила кішка, коли дізналася, що парасолька не знає сонця й ніколи з ним не зустрічалася? Підкресли в тексті речення, які розповідають про це.
5. Додай слова **кішка** та **парасолька** в порівняння так, щоб вони дійсно допомогли описати колір неба.
«Сіре... Зовсім як ти.» – Сказала (хто?) _____ (кому?) _____.
«Блакитне воно!.. Як ти.» – Відповіла (хто?) _____ (кому?) _____.
6. Що відчувала кішка, коли парасолька її не розуміла? Які слова використовує автор, щоб читачі зрозуміли почуття кішки? Запиши їх.
7. Чому парасолька вважає кішку дивною? (1–2 речення.)

Творче завдання

Як би ти пояснив парасольці, що таке сонце? Запиши свої міркування (4–5 речень).

III варіант

Прочитай текст мовчки.

Мавра

Є неподалік Києва будинок відпочинку Семилипки. Там і справді ростуть сім дивовижних величезних лип. Коли одна зацвітає, інші чекають своєї черги: майже ніколи разом не цвітуть. Тому квітування лип і медовий дух над Семилипками триває довго. Власне, то не стільки будинок відпочинку, як будинок праці. Будинок праці для людей, що пишуть книжки...

Була там невеличка на зріст, тигрової масті кицька. Вона чомусь полюбила саме мене, хоча й інші підгодовували її. Мій голос вона чула здалеку, бігла назустріч, сяючи зеленими фарами очей. Ніколи не нявкала, виканючуючи поживу, зате дуже мелодійно вмiла промовляти: «мав-рра». Ніжно і вдячно. Ми так і прозвали її Маврою.

Я раділа, що Мавра віддавала мені свою незрадливу приязнь. Я залюбки ходила з нею на прогулянку.

Але от у медпункті нашого будинку відпочинку з'явилася нова лікарка. Огрядна, кругловида – і недобра. Ця лікарка відразу стала лютою ворогинєю моєї Маври. Здавалось, вона вважала справою життя понищити навколо себе всіх собак і котів.

Мені треба було поїхати на кілька днів із Семилипок. Ми з прибиральницею віднесли Мавру з кошеним у затишне місце за будинком. Туди ж мої сусіди обіцяли приносити їжу. Усе влаштували, аби кицька не траплялася зайвий раз лікарці на очі.

Залагодивши свої справи, я поспішила назад – було дуже тривожно за Мавру. І недаремно: ящик, у якому ми її влаштували, — порожній...

Я кинулася до корпусної прибиральниці. Та знітилась:

– Лікарка суворо наказала занести її з кошеним за річку в ліс. Довелося занести.

– Може, добрі люди їх підберуть, не всі ж такі, як наша лікарка.

Є в Семилипках широка алея, де любляють прогулюватися мешканці будинку відпочинку. Тут я і вгледіла Мавру. Вона несла в зубах свого безпорадного сина. Підійшла просто до мене і поклала кошеня до моїх ніг.

Навкруги всі вражено охнули. Що за дивина! Кицька не злякалася людей, від яких так настраждалася. Вона прийшла на людне місце й віддала своє маля тому, кому вірила. Мавра мовчки дивилась, ніби питала: «Невже не захистиш? Я ж так довго здалеку несла своє дитя. Тепер віддаю під твою охорону».

Зачувши крики, Маврина ворогиня-лікарка поспішила до нас. Побачивши змучену кицьку, що довірливо поклала своє кошеня до моїх ніг, сторопіла. Зрозуміла, що зараз за Мавру заступляться не лише я, а й інші. Не сказавши нічого, відвернулася та й пішла собі.

За Л. Письменною

Завдання до тексту

1. Підкресли в тексті речення, які пояснюють, хто така Мавра і чому її так прозвали.
2. Як автор у творі пояснює походження назви Семилипки? Випиши пояснення.
3. Випиши з тексту слова, які підтверджують, що між письменницею та кицькою склалися довірливі стосунки.
4. Знайди й обведи в тексті слова, якими автор виражає своє ставлення до нової лікарки, що з'явилася в медпункті.
5. Заміни іншими словами вислів «аби кицька не траплялася лікарці на очі».
6. Запиши, чому, на думку автора, лікарка «суворо наказала занести кушку з кошеням за річку в ліс».
7. Випиши речення, які містять головну думку оповідання.

Творче завдання

Які якості необхідно, на твою думку, мати людині, щоб інші їй довіряли? Свої міркування запиши (4–5 речень).

IV варіант

Прочитай текст мовчки.

Камінь і візники

Одного разу вночі в горах розбушувалася буря. Шалені потоки хлинули в долину, руйнуючи все на своєму шляху. Від білої гранітної скелі відірвалася брила й скотилася вниз. Вона впала посеред вузької дороги, глибоко загрузнувши в сирій землі.

Уранці засіяло ясне літнє сонце. На дорозі, що вела із села, з'явився віз, який тягли два круторогі буйволи. Це сільський крамар їхав до міста по сіль. Дійшовши до величезного каменя, віз зупинився. Ліворуч – глибока прірва з каламутною річкою, праворуч – круті скелі. Крамар почував потилицю, зліз із воза, підійшов до каменя. Він наліг на нього спиною, але не зміг зрушити:

– Почекаю, може, прийде хто-небудь сильніший за мене і скине брилу вниз.

Став біля дороги і почав обстругувати паличку.

Трохи згодом підїхала підвода, навантажена дровами. За нею йшов здоровенний чоловік, підперезаний червоним поясом. Крикнув ще здалеку:

– Гей, чого зупинився посеред дороги? Дай проїхати! Я поспішаю.

– Ти, може, і поспішаєш, – сказав крамар. – Та спершу треба зрушити цю брилу, а вже тоді й далі їхати.

Здоровань підійшов, наліг на камінь з одного боку, потім з іншого, а камінь – ні з місця. Сказав:

– Почекаємо, може, під'їде людина, сильніша за нас, і розчистить дорогу.

Сів поруч із крамарем і закурив цигарку.

Минуло небагато часу, підїхав новий возій – маленький, згорблений. Побачивши на дорозі два вози, розкричався, забігав навколо каменя. Але й він не зміг зрушити брилу з місця. Угамувався, сів поруч з іншими двома.

Трохи згодом підїхали два вози з горщиками. Побачивши, що їм не проїхати, один із візників заходився шмагати брилу батою. Інші, дивлячись на нього, тільки покотилися зо сміху. А час спливав. Незабаром на дорозі стояв цілий обоз... Але ось з'явився на дорозі дідок. На плечі він ніс палицю, а на ній висів кошик з черешнею. Дідок привітався з візниками і хотів пройти повз.

– Тобі добре, пройдеш і продаси черешню на базарі, – із заздрістю крикнув йому вслід гончар.

– Їдьте і ви, – сказав старий.

– Як так?

– Із розумом.

– Тут потрібен не розум, а сила, – розсердився гончар.

– Як ми не намагалися, ніхто не зміг зрушити камінь з місця.

– А чого вам не спробувати разом? Он вас скільки зібралось.
– Твоя правда! – сказав один возій. – Браття, навалюймося всі разом на камінь!

Стовпилися візники перед важкою брилою, навалилися разом.
З гуркотом покотився величезний камінь у прірву. Дорога була вільною, і візники поїхали далі.

За А. Каралійчевим

Завдання до тексту

1. Коли відбувалися події, описані в основній частині тексту? Запиши, використовуючи слова автора.
2. Коротко поясни, як брила опинилася на дорозі.
3. Випиши з тексту речення, які розповідають, хто з'явився біля каменя першим?
4. Підкресли речення, що відповідають на запитання: як вчиняли візники, коли не могли зрушити брилу з місця.
5. Додай порівняння до тексту твору.
Побачивши, що їм не проїхати, один із візників заходився шмагати брилу батою, наче _____ . Інші, дивлячись на нього, тільки покотилися зо сміху.
6. Знайди в тексті та обведи речення, у якому автор висловлює думку, що в світі існує багато людей, не спроможних домовлятися та діяти разом.
7. Хто з персонажів твору, на твою думку, уособлює народну мудрість? Поясни, чому (1–2 речення).

Творче завдання

Пригадай і запиши прислів'я, яке могло б замінити назву твору. Обґрунтуй свій вибір (4–5 речень).

V варіант

Прочитай текст мовчки.

Найпотрібніша річ

Жив колись в одній країні справедливий і мудрий цар. І було в нього троє синів. Цар постарів. І вирішив він передати правління синові, спроможному на таку нелегку роботу. Зібрав синів і мовить:

– Любі мої сини! Батько ваш став старий і не може більше правити країною. Уже давно б зрікся престолу, аби тільки справдилася моя заповітна мрія. Вона не дає мені спокою. Той із вас, хто зуміє здійснити мою мрію, правитиме царством.

– Воля батька священна для нас! Але що це за мрія, виконати яку не зміг наш мудрий батько?

– Бачите величезне просторе сховище? Побудував я його давно і мріяв заповнити. Заповнити тим, що принесло б щастя моему народові. Сховище й досі порожнє. Той, хто заповнить його найпотрібнішою річчю у світі, успадкує трон. Вирушайте в подорож поодиночі, відшукайте найпотрібнішу річ і заповніть моє сховище. Даю вам часу тричі по сорок днів.

Сини поцілували руку батька і вирушили в дорогу. Ходили-їздили вони від міста до міста, із країни в країну. Бачили людей дивовижних і знайомилися зі звичаями невідомими. У призначений день постали вони перед батьком.

Батько привів синів до сховища. Тут вже зібралися всі придворні та народу сила-силенна. Цар відчинив двері й покликав старшого сина.

– Чим ти заповниш це величезне сховище, дорогий мій сину? Якою такою найпотрібнішою на світі річчю?

Старший син вийняв із кишені жменю зерна та, протягуючи батькові, сказав:

– Хлібом заповню я це величезне сховище, дорогий батьку! Що в цілому світі потрібніше за хліб? Ніхто не зможе прожити без хліба.

Покликав батько середнього сина. Запитав і його.

Середній син вийняв із кишені жменю землі та пояснив:

– Землею заповню я це величезне сховище, дорогий батьку! Що в цілому світі потрібніше за землю? Без землі немає і хліба! Ніхто не може прожити без землі.

Тоді батько покликав молодшого сина. Той рішуче переступив поріг сховища, вийняв із кишені свічку і запалив її. Усі вирішили, що він хоче при світлі свічки краще роздивитися сховище. Молодший син мовив:

– Світлом заповню я це величезне сховище! Без світла земля не вродить хліба. Без світла на землі не буде життя. Світла потребує все довкола. Багато країн я обійшов, багато чого побачив. А зрозумів одне: світло знання – найпотрібніша річ. Тільки світлом знання можна правити світом.

Зрадив батько:

– Молодець, мій сину! Ти заслуговуєш трон і скіпетр, тому що хочеш наповнити своє царство і душі людей світлом і знанням.

– Хай живе наш молодий світлоносний цар! – із наснагою вигукнули слуги і весь народ.

За А. Ісаакяном

Завдання до тексту

1. Обведи в тексті казки слова – відповідь на запитання: скільки часу відвів цар синам на пошук найпотрібнішої речі на світі.
2. Дай коротку відповідь на запитання: де сини шукали найпотрібнішу річ. Використовуй слова автора.
3. Чому старший син вирішив наповнити сховище хлібом? Знайди в тексті речення, яке відповідає на це питання, і запиши його.
4. Знайди та випиши, як пояснив середній син свій вибір.
5. Підкресли в тексті слова, які пояснюють, що означала свічка в руках наймолодшого з синів.
6. Кому з синів цар передав трон і правління країною, як пояснив свій вибір? (Запиши 1–2 речення).
7. Що означає вислів «світлоносний цар»?

Творче завдання

Що діти можуть зробити для щастя своєї Батьківщини? Свої міркування запиши (4–5 речень).